

STANKO VLAŠKI¹

Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

AGORA FILOZOFSKOG DUHA TRIDESETI BROJ ČASOPISA *ARHE*

Sažetak: Autor u tekstu prikazuje odlike deceniju i po dugog rada časopisa *Arhe* nastojeći da njegovo zasnivanje sagleda u svetlu pitanja o onome što bi se moglo shvatiti kao imanentno filozofska svrhovitost angažovanja oko filozofske periodike uopšte. Kako se rad na filozofskoj periodici može promišljati kao jedan od aspekata otvaranja filozofije prema sopstvenoj razvojnosti i temporalnosti, *Arhe* može biti posmatran kao dijaloški medijum u kojem se permanentno subjektivira ono što je na novosadskom Odseku za filozofiju od samih početaka rada ove institucije poimano kao supstancijalnost filozofskog mišljenja. U tekstu se osvetljava kako je tokom godina profilisanje uređivačke politike časopisa *Arhe* značilo najvišu manifestaciju upravo tog procesa.

Ključne reči: filozofska periodika, časopis za filozofiju *Arhe*, temporalnost, razvoj, kontinentalna filozofija

Potrebu za pokretanjem jednog filozofskog časopisa, kao ni potrebu za angažovanjem na polju filozofske periodike uopšte, nije moguće valjano objasniti ukoliko filozofija sebe reflektuje kao znanje koje isključivo jeste znanje *sub specie aeternitatis*. Ako filozofija sebe shvata samo kao večno znanje o onome večnom, koje se pojmovno artikuliše u mišljenju privilegovanog pojedinca, periodično okupljanje različitih mislilaca oko određenih problemskih žiža filozofije – tj. sve ono što inače pripada radu na filozofskoj periodici – ostaje lišeno imanentno filozofske svrhovitosti. Ako se o vremenu misli kao o onome što je bez istinskog filozofskog smisla, povremeno pristupanje različitih mislilaca problemskim područjima savremenosti duha ne može slвити supstancijalnom filozofskom potrebom. Nezavisno od pitanja o spoljašnjim okolnostima koje mogu podstaći pokretanje jednog filozofskog časopisa, svakom odlukom da se jedan takav posao započne, filozofsko mišljenje ujedno – izričito ili prećutno – zauzima bitno drugačiji stav prema vremenu i povesti. Premda u perspektivama savremenog čitaoca posve samorazumljivim može izgledati to što se unutar jedne filozofske škole pokreće glasilo u kojem će do

¹ E-mail adresa autora: stanko.vlaski@ff.uns.ac.rs

reči dolaziti generacije autora koji pripadaju toj školi, ali i onih koji se u filozofskom mišljenju drugačije orijentišu, ta samorazumljivost rezultat je tegobnog procesa otvaranja filozofije prema sopstvenoj temporalnosti. Rad na filozofskoj periodici treba shvatiti kao jedan od aspekata tog procesa. Reč je o kretanju koje može biti tumačeno posredstvom bar dve svoje manifestacije. S jedne strane, filozofsko mišljenje se tu otvara prema vremenu i prema povesti time što se filozofska periodika može oblikovati kao medijum u kojem će to mišljenje moći negovati svoj senzibilitet prema onome što jesu duhovna žarišta njegove savremenosti i na taj način toj savremenosti priznavati filozofski dignitet. Takvim otvaranjem filozofije prema duhu epohe i sama epoha otvara sebe za supstancijalna filozofska pitanja i prožima sebe filozofijom. S druge pak strane, rad na filozofskoj periodici uvek već počiva i na makar implicitnoj pretpostavci o *razvoju* kao onome što jeste bitnost filozofije, a prema tome i o temporalnosti kao imanentnoj odlici filozofskog znanja. Ono supstancijalno filozofije, njen *arche*, čuva svoju životnost samo time što u svim vremenima, hegelovski rečeno, iznova postaje onim subjektivnim. Filozofija, paradoksalno, upravo u svojoj temporalnosti nalazi svoju nadtemporalnost. Zadatak jednog filozofskog časopisa zbog toga jeste da se oblikuje kao živa prepreka hermetizaciji bitnosti filozofije, kao agora modernog filozofskog logosa na kojoj će različite generacije svedočiti o načinu na koji prisvajaju supstanciju filozofije, ali i na kojoj će svoje uvide stalno ogledati i u očima onih koji prema toj supstancijalnosti zauzimaju drugačiji misaoni stav.

Časopis za filozofiju *Arhe* pokrenut je 2004. godine s namerom da se oblikuje kao medijum u kojem će se izraziti način na koji se ono supstancijalno filozofskog mišljenja poima na Odseku za filozofiju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, ali i kao medijum u kojem će ta supstancijalnost nastaviti sopstveni razvoj. *Arhe* su zasnovali prof. dr Milenko A. Perović kao prvi predsednik Uređivačkog odbora, prof. dr Mirko Aćimović kao prvi glavni i odgovorni urednik i prof. dr Miloš Todorović kao zamenik glavnog i odgovornog urednika Časopisa. Od samog početka u vidu se imalo da će se supstancija filozofskog mišljenja razvijati publikovanjem pre svega naučnih radova saradnika Časopisa, ali i prevodjenjem važnih filozofskih zapisa, izveštavanjem o filozofskim susretima i prikazivanjem recentnije filozofske literature. No, isto se tako znalo da se pokretanjem ovakvog časopisa život pojma filozofije u čijem je središtu pojam razvoja podstiče i indirektno. Uz htenje da se pokretanjem Časopisa intenzivira naučna delatnost u filozofiji na prostorima jugoistočne Evrope, *Arhe* je zasnovan i sa željom da se uspostavi kao vrelo građe i smernica za još studiozniji rad onih koji se filozofski tek školuju na novosadskom Odseku za filozofiju, kako bi i sami u budućnosti mogli da daju samo-

stalni doprinos filozofskoj kulturi.² Zamišljen kao časopis koji će biti objavljan dvaput godišnje, *Arhe* je koncipiran kao poprište misaonog dijaloga saradnika Časopisa s vodećim učenjima iz povesti filozofije, kao i s velikim problemskim i disciplinarnim čvorištima filozofskog mišljenja. Upravo zbog toga je u Uvodniku prvog broja Časopisa moglo biti reči o *Arheu* kao o časopisu koji će zaživeti kao „duh filozofskog urbaniteta“.³ Da je u radu Časopisa programsku važnost od samog nastanka imao stav da se preispitivanje značenja filozofskog nasleđa uvek istovremeno valja shvatiti i kao samopreispitivanje filozofske savremenosti, te da istinska samorefleksija filozofske savremenosti nije moguća bez refleksije smisla vodećih misaonih paradigmi iz povesti filozofije, postaje jasno već na osnovu uvida u strukturu prvih objavljenih brojeva *Arhea*.

(1) *Zasnivanje uređivačke politike (2004-2006.)* Dijalog s ključnim etapama povesti filozofije u *Arheu* nije prepuštan prećutnoj saglasnosti saradnika oko tematskih polja koja bi bila u središtu interesovanja Časopisa. Taj dijalog je već od prvog broja podstican jasnim usmeravanjem pažnje istraživača na jedno filozofsko učenje oko kojeg će oni svojim prilozima formirati tematsku celinu. Kako jedan od aspekata otvaranja filozofije prema temporalnosti – i to kao aspekt kojim se odlikuju zrele filozofske kulture – jeste i briga o godišnjicama koje se vezuju uz živote najznačajnijih imena povesti filozofije i za njihova dela, temati prvih svezaka *Arhea* obeležili su nekoliko takvih značajnih godišnjica. Prvi broj *Arhea* tako je posvećen *Kantovoj filozofiji*, i to u godini kada je obeležavano dva veka od smrti filozofa (1804-2004.) čije učenje do današnjih dana određuje tokove u filozofskom mišljenju. Radovi trinaestoro autora sa domaćih, ali i sa evropskih i svetskih univerziteta, tematizovali su kako teorijske, tako i praktičke i poetičke momente transcendentne filozofije kenigzberškog mislioca. Čitaoci su bili u prilici da se informišu i o toku razgovora nastavnika i saradnika Odseka za filozofiju s Milanom Kangrgom, jednim od vodećih predstavnika najznačajnijeg izdanka filozofskog mišljenja s prostora bivše Jugoslavije, tzv. Praxis-filozofije. Uz prikaz debate o aktuelnosti Kantove filozofije koja je u Novom Sadu održana u godini obeležavanja dvestogodišnjice Kantove smrti, važan doprinos proučavanju njegove misli pružen je i prevođenjem na naš jezik tri kraća spisa koja pripadaju različitim etapama u Kantovom filozofiranju (*Fizička monadologija* u prevodu Eve Kamerer, *Šta znači: orijentisati se u mišljenju* u prevodu Mi-

² Razmatrajući odlike prve decenije u radu *Arhea* kao prvog naučnog časopisa u Vojvodini koji se usmerava na filozofska pitanja, prof. dr Dragan Prole jasno je istakao njegovu edukativnu dimenziju. Videti: Prole, D., „Istraživanje kao podrška nastavi filozofije: prva decenija časopisa *Arhe*“, u *Filozofija i društvo*, XXIV (2), 2013., str. 16-22.

³ Videti „Uvodnik“ u *Arhe*, Časopis za filozofiju, godina I, br. 1/2004., str. 5.

loša Todorovića i *Odgovor na pitanje: šta je prosvetćenost?* koji je prevela Julijana Beli-Genc). Saradnici *Arhea* u prvom broju su prikazali i šest tada novih filozofskih izdanja.

Stepen zainteresovanosti za učenje kenigzberškog filozofa omogućio je da se i u drugom broju Časopisa od šest radova koji tematsku pažnju posvećuju njegovoj misli obrazuje tematska podcelina, dok je u prvi plan tematskog interesovanja postavljena *Aristotelova filozofija*. Devetoro istraživača razmatrali su praktičke, antropološke, prirodno-filozofske i metafizičke aspekte Stagirininovog učenja. Tematom trećeg broja *Arhea* obeležena je sto pedeseta godišnjica od smrti *Serena Kjerkegora* (1855-2005.), a tematska pažnja koncentrisana je i na *epistemološka* pitanja filozofije. Uz šest radova koji čine tematski odeljak posvećen danskom filozofu, podstrek istraživanju Kjerkegorove filozofije dat je i prevodom sa danskog jezika odlomka „Nesrećna ljubav kao vrsta eksperimenta“ (preveo Safet Bektović) iz dela *Stadijumi na životnom putu. Fenomenologiji* je posvećena tema četvrtog broja Časopisa. Tematskim blokom okupljeni su istraživači sa pet govornih područja, a za prevodjenje je ovog puta odabrano predavanje Adolfa Rajnaha *O fenomenologiji* (preveo Damir Smiljanić). Tematsku podcelinu četvrtog broja formirali su članci u kojima je sprovedena filozofska tematizacija učenja *Alberta Ajnštajna*. U predvečerje obeležavanja dvestogodišnjice objavljivanja jednog od najznačajnijih dela moderne filozofije, *Fenomenologije duha*, tematsko interesovanje saradnika *Arhea* usmereno je ka *Hegelovoj filozofiji*. To interesovanje bilo je takvo da je Časopis te 2006. godine prvi i dosad jedini put objavljen kao dvobroj. Spektar pitanja koji su obuhvaćeni autorskim istraživanjima ostao je po svojoj širini jedinstven kada je reč o recepciji Hegelove filozofije na ovim prostorima. U dvobroju 5-6 prvi put se na našem jeziku pojavio i tekst Hegelove jenske *Metafizike* (preveo Dragan Prole).

Inicijalnom etapom u radu *Arhea* prokrčen je put kojim će se Časopis kretati do današnjih dana. Tematsko interesovanje prvih brojeva za Kantovu, Aristotelovu i Hegelovu filozofiju nije bilo samo prigodno ograničeno na godišnjice koje su se vezivale uz imena ovih mislilaca. Ono je zapravo predstavljalo živo posvedočenje o filozofskim koncepcijama koje su od stožernog značaja za način na koji se filozofija proučava na novosadskom Odseku za filozofiju. Usmeravanje istraživačke pažnje na teme brojeva u *Arheu* nije, međutim, značilo da se pažnja autora na te teme morala ograničiti. Tako već u ranim brojevima Časopisa svoj prostor dobijaju i radovi koji tematizuju povesna i problemska polja koja napuštaju horizonte određene temom sveske. Oni počinju da se objavljuju u rubrici *Studije i ogledi*. Rane godine *Arhea* izdavaju se po naročito snažnom prevodilačkom angažmanu saradnika⁴. Višejezič-

⁴ Uz prevode koji su se neposredno odnosili na tematske celine prvih brojeva, u *Arheu* su tada

nost koja je oduvek negovana u *Arheu* ostala je pak pokazatelj spremnosti Časopisa da zauzme mesto jednog regionalno ali i evropski značajnog filozofskog glasila. Takvom etabliranju doprinosiće i objavljivanje tekstova gostujućih predavanja koja su na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu održala eminentna filozofska imena. Jedno od njih je i Bernhard Valdenfels, čije je predavanje *Radikalizovano iskustvo. Nove perspektive u fenomenologiji* čitaocima predstavljeno u dvobroju 5-6 (preveo Dragan Prole).

(2) *Potpuno profilisanje uređivačke politike i proširenje sfera tematskog interesovanja (2007-2015.)* Nakon objavljivanja dvobroja posvećenog Hegelovoj filozofiji, prof. dr Mirka Aćimovića na mestu glavnog i odgovornog urednika *Arhea* zamenio je prof. dr Milenko A. Perović. Odluka Uredništva da se temat sedmog broja posveti *Marksu i marksizmu* obrazložena je na način koji je pokazivao implicitnu bliskost s načinom na koji je o jednom od zadataka filozofske periodike razmišljao Hegel. U najavi *Kritičkog časopisa za filozofiju* Hegel sa Šelingom potpisuje tekst kojim se ukazuje na činjenicu da filozofija sebe čini plitkom u trenucima kada o delovima koji su joj izvorno bili pripadni, ali koji su vremenom ispoljavali i ostvarivali težnje da se izdvoje iz organizma filozofskog znanja, ne raspravlja u medijumu filozofskog pojma.⁵ Priroda odjeka na koje do današnjih dana nailazi Marksova misao možda je i najdrastičniji primer toga kako se sve o filozofiji može nefilozofski raspravljati. U nastojanju da se preispitivanje nasleđa Marksove misli sprovede kao odbrana od „eridne zavodljivosti nefilozofske disputacije o filozofiji“, ali i kao borba za očuvanje dostojanstva filozofskog pojma kao takvog⁶, u *Arheu* je objavljeno deset autorskih radova koji su tematizovali raznovrsne elemente Marksovog učenja. Usmeravanje tematskog interesa osmog broja *Arhea* na ne manje kontroverznu filozofsku koncepciju, na *filozofiju Martina Hajdegera*, može se shvatiti kao izraz istrajnosti u nastojanjima koja su obeležila prethodnu svesku. Tematsku celinu činilo je sedam članaka. U devetom broju *Arhea* tematski je obrađena *hermeneutika*. Kako su autori predstavili rezultate svojih istraživanja pre svega s polja ontološki shvaćene hermeneutike, jasno je da se tematski blok ponovo morao obrazovati u prvom redu kao filozofski odjek Hajdegerove misli.

publikovani i prevodi teksta *Granice i slobode u evropskom mišljenju mišljenja* Venera Štegmajera (prevela Eva Kamerer za drugi broj Časopisa), kao i rada *Raščlanjavanje metafizike na metaphysica generalis i metaphysica specialis* Ernsta Folrata (preveo Miloš Todorović, treći broj).

⁵ Videti Hegel, G. W. F., [Najavljivanje Kritičkog časopisa], u *Jenski spisi 1801 – 1807*, Veselein Masleša, Sarajevo 1983., prev. A. Buha, str. 123-124.

⁶ Videti „Uvodnik“ u *Arhe*, Časopis za filozofiju, godina IV, br. 7/2007., str. 5.

Premda se u *Arheu* od samog početka očitovao jak interes za probleme s područja praktičke filozofije, saradnici Časopisa su u jubilarnom, desetom broju dobili priliku da svojim istraživanjima fokusiraju jedno od velikih praktičko-filozofskih disciplinarnih područja, *filozofiju politike*. Temat je sačinjavalo šest radova. Broj kojim je zaključena peta godina rada Časopisa naročito je značajan i po tome što su u njemu publikovani rezultati prvih istraživanja s naučno-istraživačkog projekta „Tradicija nastave filozofije u najstarijim srpskim gimnazijama (Sremski Karlovci, Novi Sad)“⁷ koji je novosadski Odsjek za filozofiju realizovao pod rukovodstvom prof. dr Milenka A. Perovića i pod pokroviteljstvom Ministarstva prosvete i nauke Republike Srbije. Time je pri časopisu *Arhe* začeta Edicija filozofske literature *Propaideia: Tradicija nastave filozofije* u kojoj će naučnoj javnosti biti predstavljeni rezultati istraživanja sa spomenutog, ali i sa narednog projektnog ciklusa „Nastava filozofije u srpskim gimnazijama Vojvodine u međuratnom periodu“. Reč je o ediciji koja slovi za unikatan doprinos domaćoj filozofskoj kulturi ne samo po tome što je pomogla da se odredi status filozofskih predmeta u kurikulumima prvih vojvođanskih gimnazija, nego i zahvaljujući tome što su radovi koji su u njoj objavljeni sa uspehom osvetlili mesto koje refleksije s područja filozofije obrazovanja zauzimaju unutar znatno obuhvatnijih tokova naše i evropske filozofske moderne.

Iako orijentisan prvenstveno ka tzv. kontinentalnoj filozofskoj tradiciji, spremnost za dijalog s tzv. analitičkom filozofskom tradicijom u *Arheu* od njegovih početaka nije dovođena u pitanje. Verno svedočanstvo u prilog toj tvrdnji predstavlja činjenica da je tematska celina jedanaestog broja Časopisa posvećena misliocu čija je koncepcija imala formativni značaj za analitičku i pozitivističku misaonu paradigmu, *Ludvigu Vitgenštajnu*. Tematsku podcelinu ovog broja činili su radovi kojima je obeležena dvestogodišnjica rođenja Čarlsa Darvina (1809-2009.), odnosno vek i po od izlaska iz štampe njegovog *Porekla vrsta*. Istoj podcelini pripada i prevod „Osnovni pojmovi evolucione biologije“ kao eseja koji su uključeni u delo *Evolucija i diverzitet života* Ernsta Majera (priredila i prevela Maja Solar). Za istoriju časopisa *Arhe*, ali i za našu filozofsku obrazovanost u celini, od posebnog su značaja istraživanja s polja *bioetike* koja su preduzeta prilikom pripreme temata dvanaestog broja Časopisa. Kada je reč o filozofskoj sceni Srbije, ta su istraživanja imala pionirski karakter. Čak četrnaest autorskih priloga – od kojih su šest bili na nemačkom, a dva na engleskom jeziku – formiralo je tematski blok ovog broja. Godina u kojoj su objavljeni jedanaesti i dvanaesti broj bila je i godina kada je

⁷ U pitanju su radovi „Sistem filozofije Mihaila Hristifora Ristića. Prvi deo: Propedeutika filozofije“ Mirka Aćimovića i „Filozofska problemska svest u Izveštajima o Srpskoj velikoj gimnaziji u Novom Sadu (1867-1918)“ Dragana Prola.

ustaljen uređivački plan po kojem se prolećnom sveskom *Arhea* tematska pažnja saradnika koncentriše na jedno od velikih učenja iz povesti filozofije, dok se jesenji broj tematski usredsređuje na određeno disciplinarno područje filozofskog znanja, odnosno na određenu orijentaciju u filozofiranju.

Trinaestim brojem *Arhea* tematizovana je *Platonova filozofija* kao još jedna od stožernih koncepcija za život filozofije na novosadskom Odseku. I na ovaj poziv Uredništva odazvao se znatan broj istraživača – njih dvanaestoro. Svojim su priložima pružili značajan doprinos proučavanjima brojnih dimenzija Platonovog filozofiranja. Naročitu pažnju pri tom su zavredile Platonove refleksije o temama za koje se iz moderne filozofske perspektive može reći da pripadaju estetičkim interesnim okvirima. Svojim četrnaestim brojem i *filozofijom istorije* kao tematom, *Arhe* je odgovorio na oskudicu literature kada je o reč o domaćim filozofskim dokučivanjima pojma povesti. Dodatni podstrek radu na ovom području filozofije pružen je prevodenjem predavanja *Ideja prirodne povesti* Teodora Adorna (preveo Marko Novaković). U petnaestom broju tematizovana je filozofija mislioca kojeg se svrstava među vodeće inspiracije aktuelnih filozofskih strujanja, *Fridriha Ničea*. Uz osam autorskih radova, tematskom delu ovog broja pripada i prevod teksta „Večno vraćanje i odluka“ Đanija Vatima (preveo Saša Hrnjez). I u šesnaestom broju objavljeni su prevodi tekstova koji pod istraživačku lupu stavljaju Ničeovo učenje: tekst *Eduard fon Hartman kao Ničev kritičar* Žan-Kloda Volfa i rad *Ničev novi moral* samog Eduarda fon Hartmana (tekstove preveo Damir Smiljanić). Sama tematska celina ovog broja posvećena je problemima *filozofske antropologije*. Sedamnaesti broj *Arhea* u centar tematske pažnje postavlja *Dekartovu filozofiju* kao misaonu postavku kojom istinski započinje moderna filozofija i koja još uvek predstavlja nepresahli izvor filozofskih podsticaja. U osamnaestom broju Časopisa tematski je pristupljeno pitanjima s polja *filozofije religije*. Svesku obogaćuje prevod značajnog Fihteovog teksta *O osnovu naše vere u božanski poredak sveta* koji je dospao u središte tzv. *Spora o ateizmu*. O pojedinostima spora koji je umnogom odredio pravac daljeg razvijanja filozofije nemačkog idealizma, čitaoce je informisao Damir Smiljanić, koji je i preveo Fihteov članak. Devetnaestim brojem *Arhea* tematski je obrađena *Spinozina filozofija*. U svesci je objavljen i prevod razgovora koje je o Spinozinoj filozofiji s G. E. Lesingom vodio F. H. Jakobi (preveo Stanko Vlaški). Taj je pak razgovor postao centar tzv. *Spora o panteizmu*. Reč je o sporu koji je bio od velikog značaja kako za reaktuelizaciju Spinozine misli, tako i za razvoj čitave nemačke filozofije s kraja XVIII i s početka XIX veka. *Filozofija tehnike* bila je tema jubilarnog, dvadesetog broja *Arhea*. Toj tematskoj celini pripadalo je sedam autorskih radova saradnika Časopisa, ali i prevodi tekstova *Hajdeger o zadobijanju slobodnog odnosa prema tehnici* H. L. Drajf-

sa (prevela Una Popović) i *Prometejeva jetra* (preveo Aleksandar Matković). Isti broj članaka posvećen je *Sokratovoj filozofiji* kao temi dvadeset prvog broja Časopisa. Prevodom teksta Omara Rivere *Komedija oceubistva (ili: Prelazni smisao muževnosti): Sokratovo prevladavanje andrea* (preveo Nikola Talović) pružen je dodatni impuls raspravljanju o Sokratu. *Arhe* je tim brojem zakoračio u drugu deceniju svog postojanja. Šest autorskih članaka razmatralo je probleme *filozofije kulture* oko kojih se formirala tematska celina dvadeset drugog broja Časopisa. Nakon tematizacije Dekartove i Spinozine filozofije, sintetičko promišljanje karaktera rane moderne metafizike upotpunjeno je tematizacijom *Lajbnicove* misli, i to u godini uoči one u kojoj se obeležavalo tri veka od Lajbnicove smrti (1716.). Lajbnicovo učenje bilo je u tematskom središtu dvadeset trećeg broja *Arhea*. Kao što se u *Arheu* započelo s publikovanjem rezultata istraživanja nastavnika i saradnika novosadskog Odseka za filozofiju na projektu posvećenom tradiciji nastave filozofije u prvim srpskim gimnazijama, u Časopisu – i to u ovom njegovom broju – filozofskoj je javnosti predstavljena Svodna studija dotadašnjih istraživanja o gimnazijskoj nastavi filozofije u Vojvodini međuratnog perioda. Dvadeset četvrti broj *Arhea* za temu je imao *filozofiju jezika*. Objavljeni radovi svestrano su propitali načine na koje se prema pojmu jezika postavljaju savremeni duhovi u filozofiji.

Druga etapa u radu *Arhea* odlikovala se istrajavanjem u ranije zasnovanom uređivačkom programu. Tokom ovog perioda taj je program, takođe, potpuno profilisan i prošireni su horizonti tematske pažnje Časopisa. Uređivački plan ustanovljen 2009. godine, a po kojem se kao temati Časopisa smenjuju velika filozofska učenja iz povesti filozofije i ključna filozofska disciplinarna čvorišta, sprovodi se i danas. Pokazuje se jednako podsticajnim kao i u trenucima kada je ustanovljen. Uz nesmanjenu prevodilačku delatnost saradnika Časopisa⁸, međunarodnoj afirmaciji *Arhea* u ovom periodu doprinelo je i predstavljanje filozofskog razgovora koji je za deveti broj sa uglednim erlangenskim filozofom Kristijanom Tilom vodio Damir Smiljanić, kao i objavljivanje teksto-va novosadskih predavanja cenjenih savremenih filozofa Rudolfa Berneta (*Nestina kod Huserla i Hajdegera*, štampano u dvadeset drugom broju) i Otfri-
da Hefea (*Kant i garancija večnog mira* iz dvadeset četvrtog broja) u prevodu

⁸ Osim prevoda tekstova koji su se direktno odnosili na temate, u *Arheu* su u ovom razdoblju objavljeni i prevodi drugih podsticajnih filozofskih zapisa. Sedmi broj je tako obogatio odlomak „Stoicizam i epikureizam u renesansi“ iz knjige *Renesansni čovek* Agneš Heler u prevodu Žolta Lazara. *Izbor iz prepiske Dekarta i Elizabete* za dvanaesti broj Časopisa preveo je Aljoša Mimica, a odabrana pisma uvodnim tekstom je propratila Jasna Šakota Mimica. U petnaestom broju objavljen je i prevod rada o Kantovoj „trećoj kritici“ *Refleksivna moć suđenja i ukus* Hane Ginsborg (preveo Marko Novaković). Dvadeseti broj *Arhea* pružio je novi podstrek istraživanjima s polja filozofije države i prava prezentovanjem predavanja *Država ili društvo privatnog prava* Hans-Hermana Hopea (preveo Dominik Ešegović).

Dragana Prola. Kao važan prilog našem filozofskom samoodređenju, u rubrici *Enciklopedistika* iz dvadeset drugog broja objavljen je prevod enciklopedijske odrednice „Praxis-filozofija“ koju je za *The Encyclopedia of Social Theory* eminentne izdavačke kuće *Willey-Blackwell* napisao Milenko A. Perović.⁹

U ovom razdoblju u *Arheu* su objavljeni i tekstovi u znak spomena i poštovanja prema preminulim filozofima Lazaru Vrkatiću¹⁰, Milanu Kangrgi¹¹ i Slobodanu Jaukoviću¹², koji su svojim angažovanjem uvek davali značajan doprinos filozofskom etabliranju Časopisa.

(3) *Istrajnost u uređivačkim nastojanjima. Sadašnjica časopisa Arhe*. Sa dvadeset petim brojem (2016. godina) na mesto glavnog i odgovornog urednika Časopisa stupio je prof. dr Željko Kaluđerović. Prof. dr Milenko A. Perović u istom je momentu postao predsednik Saveta časopisa, u čijem se internacionalnom sazivu nalazi niz značajnih imena evropske filozofije. Skoriji brojevi Časopisa nastali su kao izraz kontinuiteta s već sasvim jasno profilisanom uređivačkom politikom i kao takvi pružili su nekoliko važnih doprinosa opštim nastojanjima Časopisa. Izbor tema brojeva od 2016. do danas to nedvosmisleno potvrđuje. U središtu tematske pažnje dvadeset petog broja našla se *Fihteova filozofija*. Pet opsežnih članaka koji problematizuju Fihteov filozofski rad, kao i prevod uvodnog teksta iz Fihteovog dela *Sistem etike u skladu s principima nauke o znanosti* (prevele Mina Đikanović i Nevena Jevtić), snažan su zamajac domaćim filozofskim sučeljavanjima s Fihteovom mišlju. S obzirom da su estetičke teme od najranijih dana Časopisa privlačile znatnu pažnju istraživača, dvadeset šestim brojem *Arhea* njihovo interesovanje je i tematski usmereno ka problemima *filozofije umetnosti*. Kvalitet i interesna raznovrsnost deset objavljenih autorskih priloga, kao i objavljivanje Šelingovog ogleada o Danteu u prevodu Nevene Jevtić, te prevoda rada *Tragični očaj i revolt* Rejmonda Viljamsa (prevele Mina Đikanović i Nevena Jevtić), najbolje potvrđuju koliko se takva odluka pokazala opravdanom. Tematizovanjem *Šelingove filozofije* u dvadeset sedmom broju upotpunjeno je tematsko propitiva-

⁹ U rubrici *Enciklopedistika* iz dvadeset trećeg broja objavljen je i prevod instruktivne odrednice posvećene Platonovoj filozofiji koju je prof. Perović napisao za isto izdanje.

¹⁰ U znak sećanja na prof. dr Lazara Vrkatića, tragično preminulog dugogodišnjeg nastavnika na Odseku za filozofiju, u sedmom broju *Arhea* objavljen je odlomak „Ontologizovanje prirodnog prava u liku prirodnog prava. Spinoza – deus sive ius naturale“ iz njegove studije *Ontološki stav filozofije prava*.

¹¹ Reč je o posthumno objavljenom predavanju velikog praksisovca *Kant-Hegel: „Potreba i zadatak filozofije“* i članku prof. dr Milenka A. Perovića „Kangrgin pojam vremena“ iz devetog broja Časopisa.

¹² U spomen na prof. dr Slobodana Jaukovića, preminulog nastavnika na Odseku za filozofiju, a u periodu od 2008. do 2013. godine i zamenika glavnog i odgovornog urednika *Arhea*, u devetnaestom broju Časopisa posthumno je publikovan njegov tekst „Hajdeger kao rektor“.

nje koncepcija vodećih predstavnika ključne epohe filozofske moderne, epohe klasičnog nemačkog idealizma, koje je započeto već prvim sveskama *Arhea*. Sa dvadeset osmim brojem Časopisa u prvom istraživačkom planu ponovo se našlo jedno od glavnih disciplinarnih područja praktičke filozofije, *filozofija prava*. U istom broju obeležen je vek i po od objavljivanja *Kapitala* Karla Marksa i tim povodom je objavljen tekst „Sto pedeset godina Marksovog *Kapitala*“ Miloša Perovića. Iako je kod istraživača i u prethodnim godinama tinjao izvestan stepen interesovanja za problematizacijom srednjovekovnog filozofskog nasleđa, s dvadeset devetim brojem i tematizacijom *Avgustinove filozofije* učinjen je značajan iskorak na polju ispitivanja rane srednjovekovne filozofije kao epohe u filozofiji o kojoj je u našoj kulturi raspoloživo sasvim malo filozofske građe. Najavom tematske obrade filozofije Tome Akvinskog u prvom broju za 2019. godinu, postalo je jasno da taj iskorak neće biti i jedini koji će *Arhe* učiniti u ovom rejonu filozofske tradicije.

Sa više od tri i po stotine objavljenih autorskih radova koje su priložili autori sa pedesetak univerziteta iz zemlje, s područja bivše Jugoslavije, ali i iz čitave Evrope i sveta, s najuglednijim imenima savremene filozofske misli u svom Internacionalnom savetu, s digitalizovanom arhivom, ali i redovnim – uprkos čestim materijalnim teškoćama – pojavljivanjem u štampanom obliku, koji se dostavlja na adrese više od trideset domaćih i stranih institucija, s još dva tipa publikacija koje su potekle iz nedara Časopisa¹³, o *Arheu* se nakon decenije i po njegovog postojanja i trideset objavljenih brojeva, može govoriti kao o jednoj od najplodnijih filozofskih periodičnih publikacija u jugoistočnoj Evropi. Zbog toga ne samo što s pravom pripada grupi vodećih nacionalnih časopisa u društvenim i humanističkim naukama, nego i s jednakom opravdanošću može pretendovati na još prepoznatljiviji međunarodni status u godinama koje dolaze. *Arhe* će ta nastojanja ostvarivati radi sopstvenog dobra, jer ono od početka njegovog života nije ni shvatano drugačije osim kao dobro samog filozofskog pojma.

¹³ Uz Ediciju *Propaideia*, oko kruga saradnika okupljenih oko *Arhea*, a pod uredništvom prof. dr Milenka A. Perovića, pokrenuta je i Biblioteka *Arhe* u kojoj su do ovog trenutka objavljene četiri studije: *Prevladavanje filozofije umetnošću* Slobodana Jaukovića, *Pet studija o Hegelu* i *Filozofski brevijar* Milenka A. Perovića, kao i *Filozofski triptih* Željka Kaluđerovića.

LITERATURA

Arhe, Časopis za filozofiju, br. 1/2004. – br. 29/2018.

Hegel, G. W. F., [Najavljivanje Kritičkog časopisa], u *Jenski spisi 1801 – 1807*, Veselin Masleša, Sarajevo 1983., prev. A. Buha, str. 123-124.

Prole, D., „Istraživanje kao podrška nastavi filozofije: prva decenija časopisa *Arhe*“, u *Filozofija i društvo*, XXIV (2), 2013., str. 16-22.

STANKO VLAŠKI

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

AGORA OF PHILOSOPHICAL SPIRIT
THE THIRTIETH ISSUE OF THE JOURNAL *ARCHE*

Abstract: The author describes the characteristics of a decade and a half long life of *Arche* trying to examine the foundation of the Journal in the light of the question concerning immanent philosophical purposefulness of a work on philosophical periodicals in general. Considering that work on philosophical periodicals could be understood as one of the aspects of the opening of the philosophy to its own developmentality and temporality, *Arche* could be viewed as the dialogic medium in which constantly subjectivizes themselves what, from the very beginning, has been understood at the Department of Philosophy in Novi Sad as the substantiality of philosophical thought. The paper considers the profiling of the editorial policy of *Arche* as the highest manifestation of that process.

Keywords: philosophical periodicals, Journal of Philosophy *Arche*, temporality, development, Continental Philosophy

Primljeno: 30.8.2018.

Prihvaćeno: 1.10.2018.

